

Iedereen taalcompetent!

Visie op de rol, de positie en de
inhoud van het onderwijs Nederlands
in de 21ste eeuw

Iedereen taalcompetent!

Visie op de rol, de positie en de
inhoud van het onderwijs Nederlands
in de 21ste eeuw

Inhoud

Inleiding	7
1 Naar een complexe, superdiverse en meertalige samenleving: ontwikkelingen in de 21 ^{ste} eeuw	9
2 De rol en positie van taal en het Nederlands in de 21 ^{ste} eeuw	11
2.1 Taal als bindmiddel	11
2.2 Taal als instrument voor deelname aan de 21 ^{ste} -eeuwse samenleving	11
2.3 Het Nederlands als instrument voor deelname aan de Nederlandse en Vlaamse samenleving	12
2.4 Het Nederlands en andere talen	12
3 Onderwijs Nederlands in de 21 ^{ste} eeuw: werken aan taalcompetentie	13
3.1 Taalcompetentie	13
3.2 Taalcompetentie, taalbeleid en het schoolvak Nederlands	14
3.3 Basis en verdieping	15
3.4 Het onderwijs Nederlands vandaag	15
4 Kernthema's en -inhouden van onderwijs Nederlands in de 21 ^{ste} eeuw	17
4.1 Taalcompetentie en identiteit	17
4.2 Taalcompetentie en communicatie	18
4.3 Taalcompetentie en informatie	20
4.4 Taalcompetentie en cultuur	21
5 Implicaties van de visie	23
Referenties	27
Begeleiding en advies	30
Colofon	31

Inleiding

Om volwaardig deel te kunnen nemen aan de Vlaamse en Nederlandse samenleving van vandaag en morgen is een goede beheersing van het Nederlands van cruciaal belang. Ook in de 21ste eeuw, waarin de talige diversiteit in onze samenleving groter is dan ooit tevoren, vormt het Nederlands immers een belangrijk fundament. Dat maakt dat voor het onderwijs in de 21ste eeuw een cruciale taak blijft weggelegd in het ondersteunen van alle kinderen en jongeren bij de ontwikkeling van talige competenties, in eerste instantie in het Nederlands. In het kerncurriculum voor de 21ste eeuw dient dan ook ontegensprekelijk ruimte te zijn voor duurzaam onderwijs in de Nederlands taal.

Deze tekst drukt de visie uit van het Algemeen Secretariaat van de Taalunie over waar duurzaam onderwijs Nederlands zich in het leerplichtonderwijs op zou moeten richten. Het doel van deze visietekst is tweërlei. Ten eerste wil de tekst een samenhangend en overkoepelend kader bieden waarbinnen (toekomstige) adviezen van het Algemeen Secretariaat over (deelaspecten van) onderwijs Nederlands en taalbeleid in het leerplichtonderwijs gepositioneerd kunnen worden. Ten tweede wil de tekst een bron van inspiratie zijn voor eenieder die betrokken is bij de vernieuwing van het curriculum voor Nederlands in Vlaanderen en Nederland: beleidsmakers, onderwijsondersteuners¹, lerarenopleiders, onderwijsonderzoekers, leraren, enz.

Nadruk in deze visietekst ligt grotendeels op doelstellingen en op wat in het onderwijs Nederlands aan bod zou moeten komen, eerder dan op hoe dat zou moeten gebeuren. We zijn er immers van overtuigd dat gesprekken over het hoe pas ten gronde kunnen worden gevoerd als voldoende duidelijkheid bestaat over de doelen die we met het onderwijs Nederlands in de 21ste eeuw willen bereiken en over de leerinhouden die daarmee samengaan.

De visietekst is opgebouwd uit 5 paragrafen. In de eerste paragraaf worden enkele ontwikkelingen besproken die hebben bijgedragen aan het complexe, superdiverse en meertalige karakter van de 21ste-eeuwse samenleving (en dat nog steeds doen). In de tweede paragraaf wordt stilgestaan bij de rol en positie van taal en het Nederlands in de 21ste eeuw. De derde paragraaf zoomt in op het onderwijs Nederlands: op waar eigentijds onderwijs Nederlands volgens ons op zou moeten inzetten, op de rol en positie van een apart vak Nederlands daarbinnen, op het belang van een basisaanbod voor elke leerling en de mogelijkheid tot verdieping, enz. De vierde paragraaf handelt over de kernthema's en kerninhouden die volgens ons in het onderwijs Nederlands van de 21ste eeuw centraal zouden moeten staan. In de vijfde paragraaf bespreken we een aantal implicaties van onze visie voor beleid en praktijk en voor de inrichting van het onderwijs Nederlands van vandaag en morgen.

¹ Met 'onderwijsondersteuners' bedoelen we voor Vlaanderen de pedagogisch begeleiders en voor Nederland de onderwijsadviseurs.

Deze tekst kwam tot stand in opdracht van het Comité van Ministers van de Taalunie en sluit aan bij *Vaart met Taalvaardigheid* (2015), een adviesrapport van de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren over (het belang van) taalvaardigheid van studenten in het hoger onderwijs. Met de tekst wordt een verbreding gemaakt naar het leerplichtonderwijs.

1 Naar een complexe, superdiverse en meertalige samenleving: ontwikkelingen in de 21ste eeuw

De wereld is volop in beweging en de impact daarvan is zichtbaar en voelbaar in onze samenleving. In amper een paar decennia tijd heeft deze zich ontwikkeld van een analoge, vrij homogene, geordende samenleving naar een samenleving die zich kenmerkt door snelheid en superdiversiteit, hoogtechnologisch is en waarin verandering de enige constante lijkt. Naar een complexe samenleving, dus, die ons veel biedt, maar ons ook voor grote uitdagingen stelt en die bovendien taliger is dan ooit. Drie factoren drijven deze ontwikkelingen sterk aan:

1 Migratie – Als gevolg van globalisering en onder invloed van schaarste, klimaatverandering en conflicten, is wereldwijd sprake van grote migratiestromen. Ook Vlaanderen en Nederland krijgen te maken met een toenemend aantal nieuwkomers, afkomstig van overal ter wereld. Vlaanderen telt meer dan een half miljoen mensen met een migratieachtergrond (Vlaamse Regering 2015); Nederland ruim 3,5 miljoen (Centraal Bureau voor Statistiek 2016). Migratie maakt de samenleving diverser, multicultureler, maar ook taliger, en dan met name 'meertaliger'. In Vlaanderen worden 123 verschillende thuistalen gesproken (Huis van het Nederlands Antwerpen 2013); in Nederland ongeveer 110. Migratie heeft ook impact op de positionering van het Nederlands in onze samenleving. Met het oog op communicatie en integratie leert een groot deel van de mensen met een andere thuistaal het Nederlands als tweede taal. Het Nederlands wordt daarmee niet alleen bevestigd als formele en dominante omgangstaal,

het maakt het ook tot een *lingua franca* in onze meertalige samenleving.

2 Digitalisering – Digitalisering en digitale informatietechnologie dringen steeds sneller en steeds dieper door in onze samenleving. Als gevolg daarvan ontstaan nieuwe communicatieplatformen – waaronder sociale media – die het mogelijk maken dat we altijd en overal (in netwerken) met elkaar verbonden zijn en kunnen communiceren. Dat maakt dat we vandaag ook meer communiceren dan ooit. We doen dat op heel diverse en creatieve manieren: met geschreven tekst (bv. sms, *WhatsApp*berichten, blogteksten), met beelden (bv. Instagram, Snapchat, fotoblogs), met een combinatie van tekst, beeld en geluid (bv. Facebook, YouTube), enz. Deze nieuwe vormen van communiceren doen ook nieuwe teksttypes ontstaan met eigen conventies (bv. tweets). Onder invloed van nieuwe en digitale media vervagen bovendien de grenzen tussen mondelinge en schriftelijke communicatie. Een *WhatsApp*bericht, bijvoorbeeld, is een hybride vorm van mondeling en schriftelijk communiceren: het wordt (digitaal) geschreven, maar heeft tegelijk zowat alle kenmerken van mondelinge communicatie: het is kort, bestaat uit onvolledige zinnen, is doorspekt met regiolect/dialect, enz. Net zoals migratie, maakt ook digitalisering onze samenleving dus (meer)taliger, en door de veelheid aan nieuwe teksttypen en de verschillende conventies die ermee samengaan, ook complexer.

- 3 *Van een kennissamenleving naar een lerende samenleving* – Sinds het begin van de 21ste eeuw ontwikkelt onze samenleving zich geleidelijk aan van een kennissamenleving naar een lerende samenleving. Waar in een kennissamenleving vooral wordt ingezet op kennisproductie/toptalent, ligt de nadruk in een lerende samenleving veeleer (a) op het creëren van kansen waardoor de kennis die wordt ontwikkeld door zoveel mogelijk mensen optimaal kan worden gebruikt, (b) op het ontwikkelen van vaardigheden om te leren van anderen en om zinvol met nieuwe kennis om te gaan en (c) op het aanreiken van competenties die mensen in staat stellen tot levenslang leren. Dat zijn één voor één aspecten die een groot beroep doen op taal.

De bovengenoemde factoren maken onze samenleving dus niet alleen diverser en complexer, maar ook (meer)taliger. Daardoor neemt het belang van talige competenties om te kunnen functioneren in de samenleving ook alleen maar toe. In de volgende paragraaf gaan we daar dieper op in.

2 De rol en positie van taal en het Nederlands in de 21ste eeuw

2.1 Taal als bindmiddel

Het complexe en diverse karakter van onze samenleving biedt tal van kansen, maar stelt ons ook voor grote uitdagingen, vandaag en in de (nabije) toekomst. Als gevolg daarvan dreigen immers nieuwe vormen van ongelijkheid te ontstaan die voor nieuwe breuklijnen in de samenleving kunnen zorgen. In een recent rapport wijst het Sociaal en Cultureel Planbureau (2016) op de groeiende vaardigheidskloof in onze samenleving. Het Planbureau waarschuwt ervoor dat als deze kloof de komende jaren groter wordt, een nieuwe, belangrijke breuklijn zal ontstaan tussen enerzijds zij die de vaardigheden hebben om mee te draaien en anderzijds zij voor wie het allemaal te veel wordt. Een breuklijn die de samenleving dus niet langer verdeelt in zogenaamde *haves* en *have-nots*, maar in *cans* en *cannots*. Die overigens ook moeilijk te beslechten is, aangezien enkel wie over de nodige vaardigheden beschikt nieuwe kansen zal krijgen. Dergelijke ontwikkelingen zorgen ervoor dat de sociale cohesie in de samenleving verder onder druk komt te staan.

Als we dat een halt willen toeroepen, is het belangrijk dat vandaag structurele maatregelen worden genomen om de sociale cohesie te bestendigen, zelfs te bevorderen. Taal heeft daarin een cruciale rol: het is een krachtig bindmiddel dat communicatie mogelijk maakt, wederzijds begrip kan doen ontstaan, sociale samenhang kan verstevigen, enz. Taal verbindt mensen en maakt van de omgeving waarin we leven een samenleving. In een tijd waarin sprake is van een sterke toename van individualisering en waarin de samenhang

en solidariteit in onze samenleving in toenemende mate onder druk komen te staan, is die verbindende rol van taal belangrijker dan ooit. In Vlaanderen en Nederland is die verbindende rol in de eerste plaats weggelegd voor het Nederlands (zie ook 2.3).

2.2 Taal als instrument voor deelname aan de 21ste-eeuwse samenleving

De afgelopen jaren zijn verschillende initiatieven genomen om de kennis, vaardigheden en attitudes – oftewel: de competenties – te beschrijven die het mogelijk maken om volwaardig deel te nemen aan de 21ste-eeuwse samenleving (zie o.a. Europees Parlement 2006; Cisco 2008; OECD 2015a; SLO/Kennisnet 2016)². Dat leverde een uitgebreide set aan competenties op, zoals ‘bewust kunnen omgaan met verandering’, ‘complexe informatie kunnen verwerken’, ‘in staat zijn tot kritisch en probleemoplossend denken’, ‘zelfstandig beslissingen kunnen nemen’, ‘creatief met elkaar kunnen samenwerken’, ‘kunnen communiceren in diverse, al dan niet digitale, contexten’, ‘kunnen omgaan met nieuwe media en technologie’, enz.

Wat opvalt, is dat al die competenties in grote mate een beroep doen op taal. Zo moet wie complexe informatie wil verwerken, bronnen kunnen raadplegen. Dat vraagt onder andere om een sterk ontwikkelde lees- en luistervaardigheid. Een taalgebruiker die tot zinvolle

² Met ‘volwaardig deelnemen aan de samenleving’ wordt bedoeld: (a) kunnen deelnemen aan en functioneren in de samenleving en op de arbeidsmarkt; (b) toegang hebben tot alle instrumenten die het mogelijk maken om jezelf blijvend te ontwikkelen en ontplooiën.

communicatie wil komen, moet goed kunnen lezen en luisteren en moet zich schriftelijk en mondeling goed kunnen uitdrukken. Daarnaast moet hij zich ervan bewust zijn dat woorden meerdere betekenissen kunnen hebben. Hij moet tevens de gepaste registerkeuze kunnen maken en creatief kunnen zijn met taal. Ook omgaan met nieuwe media en met nieuwe technologieën doen een groot appel op talige competenties: tweeten en sms'en vereisen onder meer de vaardigheid om beknopt en creatief te schrijven, de automatische stembediening van een smartphone vraagt om het formuleren van duidelijke instructies, enz.

2.3 Het Nederlands als instrument voor deelname aan de Nederlandse en Vlaamse samenleving

Taal geeft dus niet alleen vorm aan de samenleving, het is ook een van de belangrijkste instrumenten om er volwaardig aan deel te kunnen nemen. Als we onze kinderen en jongeren op volwaardige deelname willen voorbereiden, dan moeten we aan hen ook maximaal kansen geven om talige competenties te ontwikkelen. Voor Vlaanderen en Nederland gaat het dan in eerste instantie om talige competenties in het Nederlands. In Vlaanderen en Nederland is het Nederlands immers niet alleen de officiële taal, het is ook de dominante omgangstaal, zowel in formele als in informele situaties (Butler 2014; Nederlandse Taalunie 2016a; Steunpunt Taalwetwijzer 2016).

Ook in het onderwijs in Vlaanderen en Nederland is voor het Nederlands een belangrijke rol weggelegd. Het Nederlands is immers niet alleen de instructietaal (Departement Onderwijs en Vorming 2013; Nederlandse Taalunie 2016b), tijdens informele onderwijsmomenten (bv. op het schoolplein of op de speelplaats) vervult het Nederlands ook de rol van

lingua franca: het is de gemeenschappelijke taal van alle leerlingen, ongeacht hun thuistaal, en het stelt hen in staat om, ondanks eventuele andere talige achtergronden, met elkaar te communiceren. In Vlaanderen en Nederland biedt het Nederlands dan ook de beste kansen voor deelname aan de samenleving, voor schools succes en voor welbevinden in het onderwijs.

2.4 Het Nederlands en andere talen

Dit neemt echter de wenselijkheid niet weg om onze jongeren daarnaast ook te motiveren voor het verwerven van talige competenties in andere talen dan het Nederlands. Zoals hoger beschreven, is onze samenleving een meertalige samenleving, waarin het Nederlands weliswaar een dominante positie heeft, maar waarin ook andere talen een rol spelen. Het ligt dan ook voor de hand dat ons onderwijs kinderen en jongeren kansen moet bieden om zich ook in die talen te bekwamen. Sterk onderwijs in moderne vreemde talen biedt daartoe goede garanties. Maar ook onderwijs, waarbij een deel van de vakken in een andere taal dan het Nederlands wordt onderwezen, kan daartoe bijdragen³. Bovendien kan sterk onderwijs in een andere taal dan het in Nederlands het onderwijs Nederlands versterken: het verwerven van talige kennis en vaardigheden van/in een andere taal heeft immers ook vaak een versterkend effect op talige kennis en vaardigheden in het Nederlands.

Daarnaast vinden we het belangrijk dat scholen een meertaligheidsbeleid kunnen voeren, waarbij de nadruk niet alleen ligt op het inrichten van vakken in een andere taal dan het Nederlands, maar ook op talensensibilisering en op een positieve houding tegenover alle (thuis)talen en taalvariëteiten.

³ In Nederland kiezen steeds meer basisscholen en scholen voor voortgezet onderwijs ervoor om een deel van de lessen in het Engels, soms ook in het Frans, het Duits en/of het Spaans aan te bieden (de Gier 2015; EP Nuffic 2016). In Vlaanderen heeft een stijgend aantal scholen een aanbod voor CLIL, oftewel *Content Language Integrated Learning*, een vorm van meertalig onderwijs, waarbij niet-taalvakken in het Frans, het Engels of het Duits worden onderwezen.

3 Onderwijs Nederlands in de 21ste eeuw: werken aan taalcompetentie

In de vorige paragrafen stonden we stil bij het talige karakter van de 21ste-eeuwse samenleving en betoogden we dat goed talig functioneren in het Nederlands een belangrijke voorwaarde is om in Vlaanderen en Nederland succesvol deel te kunnen nemen aan de samenleving. Een dergelijk betoog is niet vrijblijvend: het maakt het onderwijs Nederlands belangrijker dan ooit, aangezien met name daar de basis wordt gelegd voor talig functioneren in het Nederlands. Een vraag die zich daarbij opdringt, is waar het onderwijs Nederlands dan op moet inzetten, wil het aansluiten bij en voorbereiden op de uitdagingen die de 21ste-eeuwse samenleving aan ons stelt. In deze paragraaf gaan we daar dieper op in.

3.1 Taalcompetentie

Voorop in het onderwijs Nederlands in de 21ste eeuw staat, wat ons betreft, [werken aan de ontwikkeling van taalcompetentie](#)⁴. We kiezen voor het begrip ‘taalcompetentie’, omdat het kernachtig verbindt waar het in het onderwijs Nederlands in de 21ste eeuw volgens ons primair om moet gaan: in authentieke situaties doelgericht leren omgaan met (functionele) taal⁵ en daarvoor de nodige kennis, vaardigheden en attitudes ontwikkelen.

Taalcompetentie is het geheel aan talige kennis, vaardigheden en attitudes dat nodig is om geschreven, gesproken en multimodale teksten te begrijpen, te evalueren en te gebruiken zodat:

- (a) volwaardige deelname aan de samenleving mogelijk wordt;
- (b) de eigen doelen gerealiseerd kunnen worden;
- (c) de eigen kennis en mogelijkheden levenslang en duurzaam kunnen worden ontwikkeld.

‘Kennis’ verwijst daarbij naar wat iemand bewust en onbewust weet over allerlei aspecten van taal, taalgebruik en taalsysteem. Dit valt uiteen in vier componenten (Graham e.a. 2016): kennis van taal (bv. spelling, relatie klank-letter, register en tekststructuren), domeinkennis (bv. kennis over de inhoud van een tekst), kennis van procedures (bv. weten welke strategieën bij welke vaardigheid horen) en metacognitie (bv. weten welke strategieën bij welke tekstsoort en welk teksttype ingezet kunnen worden). ‘Vaardigheden’ vatten het kunnen uitvoeren van talige handelingen, bijvoorbeeld een brief kunnen schrijven (schrijfvaardigheid), een tekst begrijpend kunnen lezen (leesvaardigheid), een gesprek kunnen voeren (spreekvaardigheid), een audioboek kunnen beluisteren (luistervaardigheid).

⁴ Gezien de focus op onderwijs Nederlands in deze tekst, gaat het, wanneer we het over ‘taalcompetentie’ hebben, expliciet om ‘taalcompetentie in het Nederlands’, tenzij anders vermeld.

⁵ Taal bedoelen we hier heel ruim. Het gaat om elke vorm van taal die is ingebed in een context: gesproken taal, geschreven taal, beeldtaal, enz.

‘Attitude’ refereert aan de houding van de taalgebruiker ten aanzien van het Nederlands en van de eigen taalcompetentie. Attitude gaat dus bijvoorbeeld om vertrouwen hebben in de eigen taalcompetentie, om spreekdurf tonen, om de wil hebben om de eigen taalcompetentie blijvend te ontwikkelen, om plezier hebben in taal, enz.

Van belang bij taalcompetentie is de onderlinge samenhang, het samenspel tussen talige kennis, vaardigheden en attitudes. Ook in reëel taalgebruik is die samenhang sterk aanwezig. Met name daarom vinden we het belangrijk dat talige kennis, vaardigheden en attitudes ook in het onderwijs zoveel mogelijk in samenhang worden bekeken.

Werken aan de ontwikkeling van taalcompetentie begint liefst zo vroeg mogelijk (en zeker vanaf het kleuteronderwijs/groep 1 en 2) en houdt in principe nooit op. De ontwikkeling van taalcompetentie is immers een lang, geleidelijk en complex proces waarbij het verwerven en verdiepen van talige kennis, vaardigheden en attitudes voortdurend op elkaar inspelen en elkaar ook versterken. De ontwikkeling van taalcompetentie kan dan ook beschouwd worden als een spiraalvormige ontwikkeling: in elke fase van de ontwikkeling is sprake van een combinatie van verwerving van nieuwe talige kennis, vaardigheden en attitudes en van verdieping van bestaande kennis, vaardigheden en attitudes. Dat neemt niet weg dat in de eerste fases van de ontwikkeling de nadruk vooral ligt op verwerving en in latere fases op verfijning en verdieping. Vertaald naar onderwijsniveaus zouden we kunnen stellen dat de eerste fases (nadruk op verwerving) grosso modo samenvallen met het basisonderwijs en de latere fases (nadruk op verfijning en verdieping) met secundair/voortgezet onderwijs.

3.2 Taalcompetentie, taalbeleid en het schoolvak Nederlands

Werken aan de ontwikkeling van taalcompetentie is een opdracht voor de hele school. Voor het basisonderwijs betekent dat dat, naast de specifieke aandacht voor Nederlands in de lessen taal, op elk moment van de dag alle mogelijke kansen benut moeten worden om

kinderen te ondersteunen bij hun taalontwikkeling en bij het verwerven van de basiskennis, de basisvaardigheden en de basisattitudes om tot taalcompetentie te komen. Voor het secundair/voortgezet onderwijs betekent dat dat elke leraar, in elk vak, zijn of haar steentje moet bijdragen aan de ontwikkeling van taalcompetentie en aan het uitbouwen van een sterk taalbeleid.

Een vraag die daarbij rijst, is wat dat betekent voor de positie en de legitimiteit van een apart vak Nederlands. Want als in alle vakken wordt ingezet op taalontwikkeling Nederlands en in elk vak aandacht is voor taalcompetentie, is een apart vak Nederlands dan nog nodig? Wij menen van wel. Zoals aangegeven, gaat taalcompetentie immers niet alleen over taalvaardigheid en over het toepassen van talige kennis, maar ook over het verwerven van meta-cognitieve kennis over taal, over het ontwikkelen van een begrippenapparaat om over taal te kunnen praten en over het werken aan een talig bewustzijn. Het gaat dus om meer dan om het leren *van/in* taal; het gaat ook om leren *over* taal. Dat vraagt tijd en focus. Een apart vak biedt daartoe de beste garanties. Daarnaast is het belangrijk dat in het onderwijs ‘een plek’ wordt gecreëerd die toelaat om in te zoomen op specifieke doelen en leerinhouden, bijvoorbeeld op strategieën (schrijfstrategieën, leesstrategieën, luisterstrategieën), op literatuur, op de betekenisverbreding van woorden, enz. Die mogelijkheid tot inzoomen is het krachtigst als die kan plaatsvinden in een apart vak (het vak Nederlands). Dat vak kan overigens het best vormgegeven door een expert: een gekwalificeerde leraar Nederlands. Van experts in andere vakken kan immers niet verwacht worden dat ze alle kennis en expertise in huis hebben om specifieke leerdoelen en leerinhouden zoals schrijfstrategieën of taalbeschouwing aan te brengen, laat staan dat ze daarvoor voldoende tijd kunnen nemen binnen het bestek van hun eigen vak.

We pleiten dus voor maximale integratie van leerdoelen die leiden tot taalontwikkeling en taalcompetentie. Dat vraagt om een stevig taalbeleid op elke school, naast om een ontwikkelingsdomein taal voor het

basisonderwijs en een kernvak Nederlands voor het secundair/voortgezet onderwijs. Een kernvak dat zich niet opsluit binnen de eigen muren, maar te midden van de samenleving staat en inzoomt op wat nodig is om in authentieke situaties tot taalcompetentie te komen; dat te midden van de andere vakken staat en inspeelt op reële taalbehoeften in die vakken.

3.3 Basis en verdieping

Om in te kunnen spelen op de uitdagingen die de 21ste-eeuwse samenleving aan ons stelt en tegelijkertijd invulling te kunnen geven aan individuele leerbehoeften en persoonlijke ambities van leerlingen is een onderwijs Nederlands nodig dat een basisaanbod combineert met maatwerk en verdieping. Het basisaanbod garandeert het minimum aan talige kennis, vaardigheden en attitudes dat elke leerling, ongeacht opleiding of studierichting, nodig heeft om (a) volwaardig deel te kunnen nemen aan de samenleving en (b) de totale persoon te kunnen ontplooiën. Het verdiepende aanbod is een aanbod-op-maat, en speelt in op de (persoonlijke) doelen die iemand wil kunnen realiseren en op de kennis en mogelijkheden die hij of zij wil ontwikkelen. In dat verdiepende aanbod kan bijvoorbeeld extra nadruk liggen op taal in functie van een specifiek beroep, van een specifieke opleiding of studierichting of van een vervolgstudie.

Leerbehoeften en ambities zijn in principe voor iedereen anders. Om daar maximaal op in te kunnen spelen, zal het onderwijs Nederlands een verregaand engagement moeten aangaan op het vlak van differentiatie, naast een belangrijke inspanningsverplichting om taalontwikkeling Nederlands te stimuleren en alle leerlingen tot taalcompetentie te brengen. Op een dusdanig niveau, bovendien, dat gegarandeerd kan worden dat elke leerling, bij uitstroom uit het leerplichtonderwijs, in staat is om volwaardig deel te nemen aan de samenleving.

3.4 Het onderwijs Nederlands vandaag

We gaan dus uit van een sterk, aantrekkelijk, eigentijds en effectief onderwijs Nederlands, met daarbinnen een centrale rol voor een vak Nederlands. Maar zover zijn we nog niet. Uit bevestigingen en gesprekken met jongeren blijkt dat het onderwijs Nederlands zoals we dat vandaag kennen anders en beter kan. Dat geldt in het bijzonder voor het vak Nederlands. Bijna systematisch valt het vak buiten de top 10 van favoriete schoolvakken van jongeren (dat geldt met name voor jongens; meisjes blijken enthousiaster over het vak Nederlands). Bovendien blijkt één op de drie jongeren de leerinhouden Nederlands weinig tot niet interessant te vinden en de relevantie ervan niet, of in elk geval onvoldoende, te ervaren (zie o.a. van der Velden 2012; Qompas 2013; Redactie NRC 2016). Veel jongeren verlaten bovendien het leerplichtonderwijs met een lage mate van leesplezier en zonder echt de meerwaarde van of het plezier in taal te hebben ervaren. Een gevolg daarvan is dat ze na hun schoolse carrière nog moeilijk te enthousiasmeren zijn om verder te werken aan de ontwikkeling van hun talige kennis en vaardigheden, om te genieten van allerlei talige en culturele uitingen en om erop te reflecteren. Dat is nochtans van belang om blijvend te kunnen functioneren in en participeren aan onze talige samenleving.

Minstens even zorgwekkend is dat vandaag bijna 12% van de mensen die in Nederland het leerplichtonderwijs verlaat onvoldoende taalvaardig blijkt te zijn om te kunnen functioneren in de samenleving (Buisman & Houtkoop 2014). Voor Vlaanderen gaat het zelfs om meer dan 15% (Cincinnati & De Meyer 2014). Bovendien gaapt in veel sectoren een kloof tussen wat jongeren kennen en kunnen bij uitstroom uit het onderwijs en wat op de werkvloer wordt verwacht (OECD 2015b). Als het gaat om talige vaardigheden, wijzen werkgevers vooral op tekorten in mondelinge en schriftelijke communicatievaardigheden van jongeren (Vansteenkiste 2016). Maar ook bij doorstroom naar het hoger onderwijs blijkt vaak een probleem. Veel hogescholen en universiteiten nemen in de eerste jaren

van de opleidingen die ze aanbieden dan ook structureel zelf maatregelen die gericht zijn op het verhogen van de taalcompetentie van beginnende studenten.

Het lijkt er dus op dat het onderwijs Nederlands er op dit moment onvoldoende in slaagt om in te spelen op de verwachtingen van de samenleving, van de arbeidsmarkt, van het hoger onderwijs en van de jongeren zelf en niet voldoende voorbereidt op de uitdagingen die de 21ste-eeuwse samenleving aan ons stelt. Dat geeft reden tot zorg. Het onderwijs Nederlands moet dus anders, en beter, wil het in de 21ste eeuw jongeren vormen tot taalcompetente burgers. Het moet de uitdaging aangaan om verder te evolueren naar een onderwijs dat te midden van de samenleving staat, jongeren voorbereidt op de uitdagingen waarmee ze in de 21ste eeuw worden geconfronteerd, hen vooruithelpt, zowel persoonlijk als sociaal, hen kansen biedt, op de arbeidsmarkt en in het vervolgonderwijs, hun creativiteit aanspreekt en hen het plezier van taal doet ervaren. Kortom, naar een onderwijs Nederlands dat kinderen en jongeren aanspreekt en uitdaagt omdat het over hen gaat en over de wereld waarin ze leven, omdat het raakt aan voor hen herkenbare en passende taalsituaties, omdat het hun horizon verbreedt en waarin ze de instrumenten krijgen aangereikt om zichzelf maximaal te ontwikkelen en ontplooien.

4 Kernthema's en -inhouden van onderwijs Nederlands in de 21ste eeuw

Dat brengt ons bij de vraag hoe aansprekend, effectief en eigentijds onderwijs Nederlands er dan concreet uitziet. Welke leerinhouden moeten er zeker in aan bod komen? En hoe verhouden die inhouden zich tot elkaar? In deze paragraaf doen we een aanzet om die cruciale leerinhouden nader te omschrijven. We focussen daarbij op wat we beschouwen als kerninhouden van het onderwijs Nederlands: leerinhouden waar elke leerling, ongeacht de studiekeuzes die hij of zij maakt, tijdens het leerplichtonderwijs kennis mee moet maken, omdat ze duurzaam bijdragen aan de ontwikkeling van taalcompetentie. De kerninhouden die we benoemen, brengen we onder in vier kernthema's die we beschouwen als dé thema's waarop een eigentijds curriculum voor het onderwijs Nederlands geënt zou moeten worden:

- 1 taalcompetentie en identiteit ('ik')
- 2 taalcompetentie en communicatie ('ik in relatie tot anderen')
- 3 taalcompetentie en informatie ('ik in relatie tot tekst/media')
- 4 taalcompetentie en cultuur ('ik in relatie tot de wereld/mijn omgeving')

Deze thema's zijn sterk met elkaar verweven: we kunnen ze onderscheiden, maar ze zijn niet strikt van elkaar te scheiden. Bovendien spelen ze vaak tegelijkertijd en werken ze ook op elkaar in. Taalontwikkeling vindt immers altijd plaats in communicatie met een of meerdere anderen en dient veelal verscheidene doelen tegelijkertijd (zie o.a. Wardhaugh & Fuller 2014): in interpersoonlijke

communicatie, in communicatie met teksten/met informatie en in communicatie met cultuuruitingen ontwikkelen zich talige competenties die mensen in staat stellen om een eigen 'ik' te ontwikkelen, om sociale relaties met anderen aan te gaan en om een relatie aan te gaan met de brede omgeving waarin ze zich bevinden.

Die verwevenheid geldt niet alleen voor de kernthema's, maar ook voor de kerninhouden die we hieronder per thema definiëren. Ook deze zijn niet zonder meer van elkaar te scheiden en werken op elkaar in. Bovendien behoren kerninhouden zelden exclusief toe aan één thema: de meeste zijn relevant, zelfs onmisbaar, binnen meerdere thema's.

Onderstaand belichten we de genoemde cruciale thema's. Per thema duiden we concrete kerninhouden aan. We streven daarbij geen volledigheid na. Wel willen we ermee een aanzet doen die hopelijk kan inspireren bij het vormgeven en invullen van een eigentijds curriculum voor het onderwijs Nederlands.

4.1 Taalcompetentie en identiteit

Mensen die kansen krijgen om zichzelf te ontdekken en hun talenten te ontplooiën, hebben een belangrijke sleutel in handen tot succes in onze samenleving (Verhaeghe 2012). Het onderwijs Nederlands heeft daarin een cruciale taak. Bovendien wordt het onderwijs Nederlands ook zelf duurzamer, relevanter en meer toekomstgericht naarmate het elk kind/elke jongere stimuleert om de eigen sterktes en kwaliteiten te ontdekken en te benutten, om het beste uit zichzelf naar boven te halen, om de eigen beperkingen te

overstijgen en om dromen waar te maken. Identiteitsontwikkeling maakt daar onmiskenbaar deel van uit. Bij identiteitsontwikkeling gaat het immers om ontdekken wie je bent, wat je wilt, kunt, voelt en durft, en waar je energie van krijgt. Maar het gaat ook over zelfbeschikking, over keuzevaardigheid en keuzevrijheid, over verantwoordelijkheid leren dragen voor de keuzes die je maakt, over voor jezelf kunnen zorgen, enz.

Het ontwikkelen van taalcompetentie speelt een cruciale rol bij de ontwikkeling van identiteit. In essentie gaan beide zelfs hand in hand. Het leren verwoorden en formuleren van ambities, eigen meningen en emoties, leren reflecteren op jezelf en op anderen en op de taal van jezelf en van anderen, (intercultureel) leren communiceren, kritisch leren denken, taalplezier beleven, creatief leren omgaan met taal, enz. spelen alle een belangrijke rol bij identiteitsontwikkeling en zijn er ook sterk mee verweven. Identiteitsontwikkeling steunt dus in grote mate op talige kennis, vaardigheden en attitudes. Ook het lezen van verhalen en het ontwikkelen van literaire competentie, al of niet in een schoolse context, leveren een bijdrage aan de ontwikkeling van identiteit. Of het nu gaat om kinder- of jeugdboeken, stripverhalen, *graphic novels* of werken uit de literaire canon, verhalen lezen/beluisteren confronteert leerlingen met andere identiteiten en biedt mogelijkheden aan hen om zich te verplaatsen in de denk- en leefwereld van anderen, in hun emoties, in hun cultuur. Dat biedt unieke kansen om het eigen 'ik' te ontplooien, te positioneren, te duiden en te relativiseren.

Een belangrijk aspect van taalcompetentie in relatie tot identiteit is het ontwikkelen van een positieve talige grondhouding. We definiëren dit als een houding waarbij sprake is van vertrouwen in de eigen taalcompetentie, van een blijvende verwondering voor het fascinerende van taal en van openheid en respect tegenover elke vreemde taal en elke vorm van talige diversiteit in het Nederlands. Dat laatste uit zich onder meer in openheid ten opzichte van het taalgebruik van anderen en ten opzichte van verschillende variëteiten in

het Nederlands: Standaardnederlands in Nederland, Vlaanderen en Suriname, tussentaal, regiolect, dialect, straattaal, sms-taal, chattaal, enz.

Een positieve talige grondhouding laat kinderen en jongeren toe om zelfvertrouwen rond de eigen taalcompetentie te ontwikkelen, om spreek- en schrijfdurf te ontwikkelen, om respectvol te communiceren en te discussiëren met anderen, om het Nederlands te ontdekken, om ermee te experimenteren en om er creatief mee om te gaan. Bovendien maakt het kinderen en jongeren nieuwsgierig naar taalverschijnselen en motiveert het hen om hun taalcompetentie verder te ontwikkelen, in zo'n mate dat hun talige kennis, vaardigheden en attitudes hen ondersteunen om beter te leven, te leren en zichzelf te ontplooien in onze complexe, superdiverse en meertalige samenleving. Het stimuleren van een positieve talige grondhouding beschouwen we dan ook als een van de kerntaken van het onderwijs Nederlands in de 21ste eeuw.

4.2 Taalcompetentie en communicatie

Wie doelgericht wil communiceren, moet in staat zijn om zijn taalkeuzes goed af te stemmen op de specifieke communicatiesituatie waarin hij zich bevindt, op de doelen die hij daarbinnen wil bereiken en op de normen en conventies die in die situatie heersen: onderhandelen met een aannemer over verbouwwerken vraagt om andere taalkeuzes dan overleggen met vrienden over een vakantiebestemming; mailen naar een leraar met een verzoek om een afspraak te verplaatsen, vraagt om een ander register dan sms'en naar een klasgenoot om op een ander moment af te spreken, enz.

Uit onderzoek blijkt dat veel kinderen en jongeren, maar ook volwassenen, moeite hebben om communicatiesituaties van elkaar te onderscheiden en om hun taalkeuzes goed af te stemmen op de doelen die ze willen bereiken (zie o.a. AKOV 2014a; 2014b). Daardoor komen ze vaak niet tot doelgerichte communicatie. Een van de gevolgen daarvan is dat ze er onvoldoende in slagen om hun eigen doelen te

realiseren. Dat vraagt om de nodige aandacht. Eigen doelen kunnen realiseren is immers een belangrijke voorwaarde om zich goed te kunnen voelen en zich optimaal te kunnen ontplooiën in onze 21ste-eeuwse samenleving (zie o.a. Platform Onderwijs2032 2016; Vlaamse Scholierenkoepel 2016).

In staat zijn om op het juiste moment het juiste taalregister te hanteren, is daarenboven medebepalend voor het aanknopen en onderhouden van sociale relaties met anderen. Het gebruik van taalregisters heeft immers een sterke invloed op de manier waarop mensen door anderen worden gepercipieerd, en dus op hun sociale status. Het behoort tot de basisdrijfveren van elke mens om constructieve en warme sociale relaties aan te knopen met andere mensen. Taalgebruik vormt daarbij een cruciaal instrument: taal helpt ons om tot groepen te behoren waartoe we graag willen behoren en om in bepaalde groepen gezamenlijke doelen na te streven. Hoe bewuster iemand zich is van het bestaan van registers en hoe beter hij of zij erin slaagt om die registers te hanteren, hoe sterker hij of zij taal kan inzetten als een instrument om zulke doelen te realiseren.

Drie registers die binnen het bestek van deze tekst bijzondere aandacht verdienen, omdat ze nauw verband houden met onderwijs en schoolsucces, zijn 'schooltaal' (of 'instructietaal'), 'vaktaal' en 'Standaardnederlands'. We beginnen bij 'schooltaal'.

Een groot deel van het leven van kinderen en jongeren speelt zich af op de school, wat het belangrijk en noodzakelijk maakt dat ze zich de taal van de school zo goed en zo snel mogelijk eigen maken. De meeste leerlingen ervaren schooltaal echter als erg moeilijk, onder meer omdat schooltaal in grote mate verschilt van de taal die ze thuis spreken, ook als die taal het Nederlands is. Maar ook omdat in een schoolse context iets moeilijks met taal wordt gedaan: taal wordt er namelijk gebruikt om achter de schermen van de werkelijkheid te kijken, om mechanismen te beschrijven, om (ingewikkelde) verbanden te verwoorden, enz. (Van den Branden 2013). Bovendien geldt bij schooltaal dat vaak geredeneerd wordt in taal zonder dat de context voor het grijpen ligt. Zo wordt

bijvoorbeeld over chemische reacties gesproken en over de bouw van moleculen, terwijl we die niet kunnen zien. Dat maakt schooltaal niet alleen vaak abstract, maar ook cognitief veeleisend: veelal moeten eerst een aantal denkstappen worden gezet alvorens de betekenis van uitspraken echt kan doordringen. Vooral voor kinderen van laaggeschoolde ouders en jongeren die het Nederlands niet als thuistaal hebben, vormt schooltaal in het Nederlands een heuse uitdaging. Uit onderzoek blijkt dat anderstaligen ongeveer twee jaar nodig hebben om een tweede of vreemde taal onder de knie te krijgen; om schooltaal in een tweede of vreemde taal te verwerven, is vijf tot acht jaar nodig (Baker 2009). Ondanks de complexiteit ervan is het verwerven van schooltaal van groot belang voor alle leerlingen. De mate van beheersing ervan is namelijk een belangrijke factor voor schoolsucces: een minimumniveau is essentieel om vlot aan de les te kunnen deelnemen. Bovendien komt gedecontextualiseerde en cognitief veeleisende taal voor in veel lagen van onze samenleving, op de arbeidsmarkt, in de media, enz. Wie volwaardig wil kunnen deelnemen aan de samenleving moet dan ook met dit soort taal kunnen omgaan. Het vak Nederlands is bij uitstek de plaats waar aan de verwerving en aan het onderhoud van de schooltaal kan worden gewerkt.

Een ander register waarmee leerlingen kennis maken op school is 'vaktaal'. Onder vaktaal begrijpen we taal die specifiek is voor een schoolvak, zoals voor wereldoriëntatie, aardrijkskunde, biologie of automechanica. Bij vaktaal kan het gaan om een specifieke betekenis van een alledaags woord (bv. 'cel' bij biologie) of om woorden die alleen in dat specifieke vak worden gebruikt (bv. 'asbest'). Vaardig worden in een vak en vaardig worden in de taal die met dat vak samengaat, gaan hand in hand (Punt e.a. 2013). Dat betekent dat in het onderwijs niet alleen aandacht moet zijn voor de inhoud van een vak, maar ook voor de ontwikkeling van de taal waarmee de inhoud van dat vak wordt vormgegeven. Het onderwijs Nederlands kan daarin ondersteunen, door leerlingen bewust te maken van het bestaan van vaktaal, door hen te helpen bij het identificeren ervan en door te vertrekken van

realistische communicatieve opdrachten die aansluiten bij de vakdoelen die in zaakvakken worden beoogd.

Een derde register waar we in deze tekst bijzondere aandacht aan willen schenken, is het Standaardnederlands. Zowel in het Vlaamse als in het Nederlandse onderwijs heeft het Standaardnederlands een bijzondere positie, aangezien het de officiële taal is van het onderwijs. In Vlaanderen is die officiële status zelfs vastgelegd in de wet. Wie het Standaardnederlands goed beheerst, vergroot niet alleen zijn of haar kansen op schoolsucces, maar beschikt daarnaast ook over een passend arsenaal aan woorden, constructies, conventies, uitdrukkingen, uitspraakvormen, enz. die contact en communicatie met mensen buiten de eigen vertrouwde omgeving mogelijk maken. De school is de uitgelezen plek om het Standaardnederlands te leren. De school is vandaag immers een van de weinige plekken waar kinderen en jongeren nog structureel in aanraking komen met Standaardnederlands en ook kansen krijgen om zich dat register eigen te maken.

Een andere belangrijke uitdaging wanneer het gaat om taalcompetentie en communicatie is digitale communicatie en duurzaam en doelgericht leren omgaan met sociale media, zoals Blogger, Twitter, Facebook, *WhatsApp*, enz. Hoewel de meeste leerlingen buitenschools volop digitaal communiceren, is met name wanneer het gaat om doelgerichtheid en mediawijsheid, nog grote winst te boeken. Waar leerlingen vooral moeite mee blijken te hebben, is met het veelal hybride karakter van digitale communicatie. Waar tot voor de digitalisering van onze samenleving nog globaal een onderscheid kon worden gemaakt tussen bijvoorbeeld geschreven en gesproken communicatie, formele en informele communicatie, enz. ligt dat vandaag minder voor de hand. Een bericht op Facebook, bijvoorbeeld, wordt (digitaal) geschreven, maar heeft ook tal van kenmerken van mondelinge communicatie: het is meestal kort, het kan bestaan uit onvolledige zinnen, er is veel ruimte voor tussenwerpsels, enz. Met *emoticons* worden aspecten die samengaan met het non-verbale gevat. Bovendien

lijkt het erop dat veel mensen bij digitale communicatie een grotere afstand ervaren tussen zender en ontvanger dan wanneer ze bijvoorbeeld een brief schrijven of een telefoongesprek voeren. Dat leidt tot allerlei eigenzinnige registerkeuzes, waardoor de boodschap niet altijd overkomt als door de zender was bedoeld.

We beschouwen het als een belangrijke taak voor het onderwijs Nederlands om leerinhouden en instrumenten aan te reiken die leerlingen in staat stellen om doelgericht te communiceren in verschillende contexten en om registers te herkennen, te erkennen en te gebruiken. Door daarbij ook expliciet aandacht te hebben voor schooltaal en vaktaal ontstaat bovendien een onderwijs Nederlands dat te midden van het onderwijs staat en een belangrijke hefboom kan zijn voor schoolsucces en succes in het latere maatschappelijke en professionele leven.

4.3 Taalcompetentie en informatie

De hoeveelheid informatie waarmee mensen in onze samenleving te maken krijgen, is immens groot. Door de komst van het internet en van sociale media is informatieverbreiding sterk gedemocratiseerd en zijn zowat alle ontwikkelingen en nieuwtjes, waar ook ter wereld, binnen handbereik. Een van de uitdagingen daarbij is dat veel informatie die wordt verspreid niet of nauwelijks is gecontroleerd op correctheid of op objectiviteit. Al wie dat wil, kan op elk moment kennis en informatie verspreiden. Naast democratisering is er ook sprake van commercialisering van informatie. Het kunnen onderscheiden van objectief informerende teksten en persuasieve teksten (die bijvoorbeeld bedoeld zijn om mensen iets te verkopen) is in de hedendaagse informatiemaatschappij van groot belang. Wie goede kansen wil hebben om zich te ontwikkelen als deelnemer aan de democratie (burgerschap), als consument, als lerende en als werkende en een leven lang nieuwe dingen wil kunnen leren, moet zich van het bovenstaande niet alleen bewust zijn, maar hij dient er ook effectief, efficiënt en kritisch mee om te kunnen gaan. Dat betekent naast kunnen selecteren, analyseren en synthetiseren ook in staat zijn om inhouden kritisch te begrijpen en te evalueren. Dat zijn (hoog)cognitieve

taken die uiterst talig zijn en alleen met succes kunnen worden uitgevoerd door mensen die voldoende lees- en schrijfvaardig zijn, kennis hebben van tekstsoorten en teksttypen, inzicht hebben in hoe argumentatietechnieken werken, enz. Het onderwijs Nederlands heeft een belangrijke taak om die kennis en vaardigheden aan te brengen. Bovendien moeten kinderen en jongeren op een heldere, samenhangende wijze verslag kunnen uitbrengen (zowel mondeling als schriftelijk) van de informatie die ze hebben verwerkt. Ook in het aanleren daarvan heeft het onderwijs Nederlands een taak.

We beschouwen het dus als een primaire opdracht van het onderwijs Nederlands om kinderen en jongeren de talige kennis, vaardigheden en attitudes bij te brengen die hen in staat stellen om met de veelheid en de verscheidenheid aan informatie in de hedendaagse samenleving om te gaan. Leerlingen op een goede manier ondersteunen in hun groei om effectieve en kritische informatieverwerkers te worden, vraagt daarnaast ook om een stevige samenwerking tussen alle vakken. Zowel bij het zoeken naar en selecteren van geschikte informatie voor een werkstuk of spreekopdracht als bij het schrijven van een betoog, het voeren van een discussie of het interpreteren van beeldtekst zijn taal en vakinhoud niet van elkaar te scheiden. Sterker nog: ze hebben elkaar nodig. Omgaan met informatie kan dus in alle vakken geoefend en ontwikkeld worden. Dat neemt niet weg dat het vak Nederlands daarbij, meer nog dan vandaag het geval is, een sleutelrol kan spelen. In het vak Nederlands worden leerlingen immers begeleid door taalexperts, die uitgelezen begeleiders zijn van leerlingen bij het verwerven van specifieke lees-, luister-, schrijf- en spreekstrategieën, bij het leren identificeren en

onderscheiden van diverse teksttypes, bij het leren beoordelen van de betrouwbaarheid van informatie, bij het oog krijgen voor de (sociale, culturele, emotionele, politieke) lading van woorden en uitdrukkingen, enz.

Het is dus belangrijk dat in het onderwijs Nederlands een bewustzijn wordt ontwikkeld voor kritische omgang met informatie en dat een talig instrumentarium wordt geboden om dat te realiseren. Want het is dat instrumentarium dat jonge mensen in staat stelt om duurzaam en betekenisvol om te gaan met informatie en een leven lang te leren.

4.4 Taalcompetentie en cultuur

In onze samenleving zijn er veel contacten tussen mensen met verschillende culturele achtergronden. Om duurzaam en respectvol met elkaar te kunnen samenleven, zijn culturele kennis, cultureel bewustzijn en culturele expressie van groot belang⁶. Samen dragen ze er immers toe bij dat we mensen en hun culturele uitingen, ongeacht het wereldbeeld of het perspectief van waaruit ze vertrekken, (beter) leren begrijpen en interpreteren. Culturele kennis, cultureel bewustzijn en culturele expressie dragen bovendien bij aan persoonlijke ontwikkeling en identiteitsvorming: ze helpen mensen om zichzelf te leren kennen, om een eigen smaak te ontwikkelen, om hun verbeelding aan te spreken, om het plezier van creëren te ervaren, enz. Daarnaast zijn ze essentieel voor de ontwikkeling van creatieve vaardigheden en bieden ze sociale en economische kansen. Uitgesproken voorbeelden daarvan vinden we onder andere binnen de creatieve industrie en in de kunstwereld.

Bij het verwerven van culturele kennis en het ontwikkelen van cultureel bewustzijn en culturele

⁶ Onder 'culturele kennis' begrijpen we zowel feitelijke kennis van en over cultuur als het bewustzijn van de plek die cultuur en cultuurproducten in onze samenleving innemen. 'Cultureel bewustzijn' gaat over het begrijpen en waarderen van de culturele uitingen van anderen. Onder 'culturele expressie' vatten we de kennis en kunde om eigen ideeën, emoties en ervaringen creatief te uiten en te relateren aan de uitingen van anderen.

expressie speelt taal een belangrijke rol. Cultuuruitingen zijn immers vaak sterk talig. Bovendien is taal het middel bij uitstek dat reflectie op culturele uitingen mogelijk maakt. Het belang van culturele kennis, cultureel bewustzijn en culturele expressie en het vaak talige karakter ervan rechtvaardigen de vraag naar aandacht ervoor in het onderwijs Nederlands. Bovendien is het wenselijk dat de ontwikkeling ervan zoveel mogelijk parallel verloopt aan de ontwikkeling van taalcompetentie. Ook al kan een link tussen taal en cultuur in alle vakken van het curriculum gelegd worden (denk bijvoorbeeld aan de rol van historische romans in het vak geschiedenis), toch is het vak Nederlands (en voor het basisonderwijs: het ontwikkelingsdomein taal) een uitgelezen plek waar leerlingen in aanraking komen met talige culturele uitingen (in eerste instantie in het Nederlands, maar ook in relatie tot andere talen/culturen) en de ruimte krijgen om die te bestuderen. Bovendien is het de plek bij uitstek om kinderen en jongeren instrumenten en meta-talige kennis aan te reiken die hen in staat stellen om met en over cultuur te communiceren en om zelf cultuurproducten te creëren.

Cultuuruitingen met een sterk talige inslag zijn er in vele soorten en maten: prentenboeken, (jeugd)literatuur, gesproken verhalen, tentoonstellingen, films, theatervoorstellingen, enz. Ook nieuwe(re) culturele uitingsvormen doen hun intrede in de levens van kinderen en jongeren: *slam poetry*, *graphic novels*, videogames, enz. Wat opvalt, is dat veel nieuwe cultuurvormen sterk op beeld zijn geënt. Voor veel kinderen en jongeren is het echter vaak niet eenvoudig om de gedachtegang en de bedoeling achter beelden te achterhalen en om inzicht te verkrijgen in hoe beelden hun eigen gedachten, ideeën en emoties (kunnen) beïnvloeden. Het onderwijs Nederlands heeft een belangrijke taak om kinderen en jongeren te leren om beelden – in samenhang met talige uitingen – te duiden en te interpreteren en ze te positioneren binnen een breder geheel aan culturele uitingen. Of met andere woorden: om bij te dragen aan de beeldgeletterdheid van alle leerlingen. Dat laat onverlet dat aandacht voor literatuur in de meest brede

zin van het woord (van prentenboek tot gedicht en van *chick lit* tot canonwerk) en voor de ontwikkeling van literaire competentie ook in het onderwijs in de 21ste eeuw een centrale rol hoort te hebben, zowel in het basis- als in voortgezet/secundair onderwijs.

Aansluitend bij Witte (2008) definiëren we literaire competentie als het vermogen om geschreven en gesproken fictieve teksten te begrijpen, erop te reflecteren en er persoonlijke, historische en culturele betekenis aan toe te kennen. Daarmee samen gaat niet alleen leesvaardigheid, maar ook kennis over (fictieve) tekstsoorten/teksttypes en bereidheid om fictieve teksten aandachtig te lezen.

Bovendien menen we dat een stevig literatuuronderwijs in alle schooltypen van het (voortgezet/secundair) onderwijs een absolute voorwaarde is voor duurzaam onderwijs Nederlands. Literatuuronderwijs draagt immers positief bij aan de ontwikkeling van de taalcompetentie van leerlingen, doordat het hen met complexe talige uitingen confronteert. Bovendien vormt literatuur een register op zich, waar gevorderde taalgebruikers veelvuldig naar verwijzen. Kennis hiervan is dan ook aan te raden voor wie ten volle aan de samenleving wil deelnemen. Daarnaast voedt literatuur identiteitsontwikkeling en de ontwikkeling van sociale en interculturele competenties. Literatuuronderwijs kan jonge mensen uitdagen om na te denken over morele keuzes, persoonlijke beslissingen, stereotypes, enz., confronteert hen met perspectieven, opinies, keuzes, cultuuruitingen, religies, levensstijlen die verschillen van de hunne en leert aan hen om er begrip voor op te brengen (zie ook Nussbaum 2011). Dat effect zal met name ontstaan in een aanpak van het literatuuronderwijs die leerlingen de kans geeft om hun leeservaringen te verwoorden, te delen met anderen, uit te diepen, te bediscussiëren, enz.

5 Implicaties van de visie

De visie in deze tekst over hoe het onderwijs Nederlands er in de 21ste eeuw uit zou moeten zien, heeft een aantal ingrijpende implicaties: inhoudelijk, maar ook organisatorisch. We benoemen tien implicaties, die we in deze paragraaf ook nader toelichten. We zijn daarbij van mening dat voor deze tien bijzondere aandacht zou moeten zijn bij het voorbereiden, ontwerpen en implementeren van een duurzaam en eigentijds curriculum voor het onderwijs Nederlands. Een curriculum dat niet alleen aansluit bij de reële uitdagingen en behoeften in de 21ste eeuw, maar leerlingen ook uitdaagt tot creativiteit en het plezier in taal doet ervaren.

1 Een kernvak Nederlands is onmisbaar

De ontwikkeling van taalcompetentie is een complex proces. Hoewel we van mening zijn dat er vanuit elk vak een krachtige bijdrage aan kan worden geleverd, is het niet zo dat alle aspecten van taalcompetentie goed tot hun recht komen binnen om het even welk vak of aandachtsgebied binnen de school. Duurzaam en structureel kunnen inzetten op het verwerven van meta-cognitieve kennis over taal, bijvoorbeeld, of op het verkrijgen van kennis van en over onze talige cultuur, vraagt immers om tijd, ruimte en focus, maar ook om specifieke expertise. Om dat te kunnen garanderen, dringt zich met name voor het secundair/voortgezet onderwijs een organisatorische keuze op: de keuze voor een apart kernvak Nederlands dat ook wordt gegeven en vormgegeven door een vakspecialist: de leraar Nederlands. Voor het belang van een apart vak Nederlands werd ook al eerder in deze tekst gepleit (zie p. 13), maar het is dermate van belang dat we het hier opnieuw aanhalen als belangrijke implicatie van deze visie.

2 Duurzame integratie van talige kennis, vaardigheden en attitudes is noodzakelijk

Werken aan de ontwikkeling van taalcompetentie naar voren schuiven als de kernopdracht van het onderwijs Nederlands in de 21ste eeuw betekent kiezen voor een onderwijs Nederlands waarbij én kennis én vaardigheden én attitudes een centrale rol hebben. Kennis van en over het Nederlands, vaardigheden in het Nederlands en een positieve attitude ten aanzien van (diverse vormen van taalgebruik in) het Nederlands zijn immers voorwaardelijk en alle drie van even groot belang om taalcompetentie te ontwikkelen. Bovendien zijn ze met elkaar verweven en versterken ze elkaar. Dat pleit ervoor om kennis en vaardigheden (en bij uitbreiding: attitudes) niet langer tegen elkaar af te wegen, maar om in te zetten op een sterke samenhang en duurzame integratie ervan in het onderwijs Nederlands in de 21ste eeuw.

3 Een samenhangend aanbod van de leerinhouden uit verschillende taaldomeinen is essentieel

Lees-, luister-, schrijf- en spreekvaardigheid zijn, net als taalbeschouwing en literaire competentie, essentieel voor de ontwikkeling van taalcompetentie. Uit onderzoek blijkt bovendien dat ze zich sterk tot elkaar verhouden en zich ook het best ontwikkelen in samenhang met elkaar (zie o.a. Shanahan 2006; Graham & Herbert 2010; Hoogeveen 2012; Leesmonitor 2016). Dat pleit voor een curriculum waarbij lezen (inclusief het lezen van literatuur), luisteren, schrijven en spreken zoveel mogelijk geïntegreerd aan bod komen, bij voorkeur in authentieke en voor leerlingen betekenisvolle contexten van taalgebruik.

4 Evaluatie en toetsing moeten primair gericht zijn op het inzichtelijk maken van de ontwikkeling van taalcompetentie

De keuze om het onderwijs Nederlands vorm te geven rondom de ontwikkeling van taalcompetentie (en dus de keuze voor integratie van talige kennis, vaardigheden en attitudes en voor samenhangende taaldomeinen) heeft belangrijke implicaties voor de manier van evalueren en toetsen. Inzetten op de ontwikkeling van taalcompetentie noopt immers tot vormen van evaluatie en toetsing waarbij niet alleen wordt gekeken naar verschillende aspecten van talige kennis, vaardigheden en attitudes, maar waarbij in de eerste plaats inzicht wordt gegeven in de mate waarin leerlingen in staat zijn om in authentieke situaties met taal om te gaan. Dat geldt voor eindexamens, maar ook voor toetsen en andere vormen van evaluatie in basis- en secundair/voortgezet onderwijs.

Voor het onderwijs Nederlands in Nederland betekent dat in elk geval dat het examenprogramma Nederlands voor het voortgezet onderwijs grondig onder de loep moet worden genomen. De keuze voor een examenprogramma waarbij de vaardigheden rigide van elkaar gescheiden worden geëxamineerd, sluit immers niet aan bij het samenspel tussen lezen, luisteren, spreken, schrijven, taalbeschouwing en literaire competentie dat bij taalcompetentie vooropstaat. Bovendien laat het examenprogramma onvoldoende toe om uitspraken te doen over de mate waarin iemand in staat is om in authentieke situaties om te gaan met de Nederlandse taal. Daar komt bij dat het examenprogramma ook een impact heeft op de manier waarop het onderwijs Nederlands vorm krijgt in de praktijk en op de accenten die in dat onderwijs Nederlands worden gelegd. De curriculumkeuzes waar het examenprogramma zoals we dat vandaag kennen, toe uitnodigt, zijn dan ook moeilijk verenigbaar met onderwijs Nederlands dat inzet op de ontwikkeling van taalcompetentie.

5 Het vaststellen van een stevig basisniveau voor taalcompetentie is cruciaal

In deze tekst bepleiten we onderwijs Nederlands dat garandeert dat elke leerling bij uitstroom uit het

leerplichtonderwijs voldoende taalcompetent is om volwaardig deel te kunnen nemen aan de 21ste-eeuwse samenleving. Dat impliceert een onderwijs Nederlands dat uitgaat van een stevig basisniveau voor taalcompetentie. Een basisniveau dat is gebaseerd op reële talige noden en behoeften in de 21ste eeuw en, met oog op een goede aansluiting tussen onderwijs en maatschappij/werk/vervolgopleiding, bij voorkeur wordt vastgesteld in samenspraak met leraren, vertegenwoordigers uit verschillende maatschappelijke sectoren, werkgevers en lesgevers in het hoger onderwijs. Een basisniveau dat bovendien in de loop van de tijd opnieuw wordt getoetst aan de talige noden en behoeften in onze snel veranderende samenleving. Echter, met het vaststellen van een stevig basisniveau voor taalcompetentie zijn we er nog niet. Een belangrijke uitdaging is om elke leerling naar dat basisniveau te brengen, ook de leerlingen die moeite hebben met of weinig interesse hebben voor taal. Essentieel daarbij is dat dit niet ten koste gaat van leerlingen die sterk zijn in taal: zodra leerlingen het basisniveau hebben bereikt, is het belangrijk om hen blijvend uit te dagen om steeds weer een hoger niveau van taalcompetentie te bereiken. Duurzaam onderwijs Nederlands draagt immers niet alleen zorg voor de meest kwetsbare leerlingen, maar voor alle leerlingen.

6 De doorlopende leerlijnen voor Nederlands moeten worden versterkt

Stroomlijning en monitoring van de ontwikkeling van taalcompetentie is van groot belang. Zo kan op cruciale momenten worden nagegaan of leerlingen een goede koers varen, dan wel of bij hun ontwikkeling extra ondersteuning nodig is. Dat impliceert een beredeneerde opbouw van tussendoelen en inhouden voor het onderwijs Nederlands in doorlopende leerlijnen. Die doorlopende leerlijnen zijn bij voorkeur sterker en transparanter dan de leerlijnen voor taal die we vandaag kennen. Het onderwijs Nederlands van de 21ste eeuw vraagt niet alleen om stevige doorlopende leerlijnen in het leerplichtonderwijs, maar om leerlijnen die starten vanaf de voorschoolse periode en doorwerken in het vervolgonderwijs aan een mbo, een hogeschool of universiteit (zelfs nog verder). Werken

aan de ontwikkeling van taalcompetentie kan immers best zo vroeg mogelijk beginnen, bij voorkeur al voor de start van het kleuteronderwijs/het onderwijs in groep 1 en 2, en loopt verder door na het leerplichtonderwijs. Om dat te kunnen realiseren, is het noodzakelijk dat leerlijnen worden ontwikkeld over de onderwijsniveaus heen. Het beleid heeft een belangrijke taak om hiervoor de noodzakelijke randvoorwaarden te creëren.

7 Hernieuwde aandacht voor het belang van een stevig taalbeleid op elke school is noodzakelijk

In onze visie betogen we dat taalcompetentie zich in een schoolse context het meest duurzaam en krachtig ontwikkelt als de aandacht ervoor niet wordt beperkt tot de lessen taal (basisonderwijs) of het vak Nederlands (secundair/voortgezet onderwijs). Werken aan de ontwikkeling van taalcompetentie beschouwen we dan ook als een opdracht voor de hele school. Dat impliceert een stevig taalbeleid op elke school dat inzet op transfer en integratie van taalcompetentie in alle lessen/in elk vak. Een taalbeleid waarin daarnaast ook aandacht is voor de ontwikkeling van taalcompetentie in andere talen dan het Nederlands en voor de manier waarop die zich tot elkaar verhouden en/of elkaar kunnen versterken. Hernieuwde aandacht voor het belang van een stevig taalbeleid op elke school kan daar in belangrijke mate toe bijdragen.

8 Elke school heeft expertise op het vlak van NT2 nodig

Het diverse en meertalige karakter van onze samenleving vertaalt zich ook door naar ons onderwijs: de meeste klassen in Vlaanderen en Nederland kennen een heterogene samenstelling en tellen in toenemende mate ook leerlingen met een andere thuistaal dan het Nederlands. Het nastreven van duurzaam onderwijs Nederlands voor alle leerlingen, zoals deze tekst bepleit, impliceert dat in het onderwijs Nederlands ook structureel aandacht moet zijn voor de noden en behoeften die leerlingen die het Nederlands niet als thuistaal hebben, ervaren bij het ontwikkelen van taalcompetentie. Aanwezigheid van expertise op het vlak van NT2 op elke school is daarom nodig. Op veel scholen, zowel voor basisonderwijs als voor

secundair/voortgezet onderwijs, is die expertise op dit moment slechts beperkt aanwezig. Op steeds meer scholen zien we echter initiatieven ontstaan om NT2-expertise op te bouwen, veelal omdat ze geconfronteerd worden met een instroom van kinderen van vluchtelingen. Daarbij is het van belang om die expertise vast te houden en structureel in te bedden, zodat ze ook op andere momenten kan worden ingezet om niet alleen kinderen van vluchtelingen, maar om alle kinderen en jongeren die het Nederlands niet als thuistaal hebben te begeleiden bij de ontwikkeling van taalcompetentie.

9 De samenwerking tussen onderwijs en maatschappelijke en culturele actoren moet worden gestimuleerd

Pleiten voor onderwijs Nederlands dat te midden van de samenleving staat, impliceert een expliciete keuze om de vele kansen die er buiten de context van de school zijn om taalcompetentie te ontwikkelen, te omarmen en te valoriseren. Leesbevorderingsinitiatieven van bibliotheken, auteurslezingen in lokale culturele centra, theatervoorstellingen, taalvakanties, enz. zijn stuk voor stuk buitenschoolse activiteiten die een wezenlijke bijdrage kunnen leveren aan de ontwikkeling van taalcompetentie. Het zijn geweldige kansen waar het onderwijs Nederlands maximaal voordeel uit kan halen. Dat vraagt om samenwerking en om dwarsverbanden tussen het onderwijs Nederlands en diverse maatschappelijke en culturele actoren: bibliotheken, jeugdverenigingen, cultuurhuizen, theaters, culturele centra, lokale besturen, enz. Het uitwerken van een gecoördineerd beleid dat de verschillende beleidsdomeinen overstijgt, is een belangrijke voorwaarde om die samenwerking en dwarsverbanden te kunnen realiseren.

10 Elke leraar moet een taalbewuste leraar zijn

Om de visie in deze tekst ook echt te doen werken, zijn taalbewuste leraren in elk vak cruciaal. Pas als elke leraar, ongeacht het vak dat hij of zij onderwijst, alle kansen aangrijpt om taalkennis, taalvaardigheid en taalattitude bij te brengen, worden de ideale omstandigheden gecreëerd om de school de krachtige

taalleeromgeving te laten zijn die nodig is voor optimale ontwikkeling van taalcompetentie bij elke leerling. Voor de lerarenopleidingen is een belangrijke taak weggelegd om toekomstige leraren daar de nodige competenties voor bij te brengen. Maar ook de reeds werkzame leraren moeten, voor zover dat nog niet het geval is, doordrongen worden van de gedachte dat elke leraar een rol en verantwoordelijkheid heeft in de ontwikkeling van taalcompetentie en moet de instrumenten aangereikt krijgen om die rol ook echt op te kunnen nemen. Dat vraagt om een breed en toegankelijk aanbod aan vorming dat zich hier expliciet op richt.

Gevolg en invulling geven aan de genoemde implicaties vraagt om een intensieve samenwerking tussen beleidsmakers, onderwijsondersteuners, onderzoekers, curriculum- en leerplanontwikkelaars, methodemakers, leraren, lerarenopleiders, toetsontwikkelaars, vakdidactici, enz. Want enkel als zij de handen in elkaar slaan, kunnen de voorwaarden worden gecreëerd voor het boeiende, ambitieuze, geïntegreerde en eigentijdse onderwijs dat in deze visietekst wordt beschreven. We hopen dat ze elkaar zullen vinden en allen mee zullen timmeren aan het vormgeven van een onderwijs Nederlands dat inspeelt op de behoeften van mensen en op de uitdagingen die ze ervaren in de 21ste eeuw.

Referenties

AKOV (2014a). 'Peiling Nederlands. Lezen en luisteren in het basisonderwijs'. Brussel: Ministerie van Onderwijs en Vorming.

AKOV (2014b). 'Peiling Project Algemene Vakken (PAV) in het zesde jaar bso'. Brussel: Ministerie van Onderwijs en Vorming.

Baert, J. (2017). "De digital native is digitaal naïef". In: *De Morgen* (11 januari 2017).

Baker, S. (2009). "Second Language Acquisition". Online raadpleegbaar op: <http://www.education.com/reference/article/second-language-acquisition/>.

Buisman, M. & W. Houtkoop (2014). 'Laaggeletterdheid in kaart'. Den Bosch/Den Haag: ECBO/Stichting Lezen & Schrijven.

Butler, E. (2014). "Nederlanders, buitenlanders, allochtonen". In: *Republiek Allochtonië*. Online raadpleegbaar op: <http://www.republiekallochtonie.nl/nederlanders-buitenlanders-allochtonen-de-cijfers>.

Centraal Bureau voor Statistiek (2016). 'Generatie, geslacht, leeftijd en herkomstgroep op 1 januari 2016'. Online raadpleegbaar op: <http://statline.cbs.nl/>.

Cincinnati, S. & I. De Meyer (2014). 'Vaardig genoeg voor de 21ste eeuw? De eerste Vlaamse resultaten bij PIAAC'. Gent: Universiteit Gent.

Cisco (2008). *Equipping Every Learner for the 21st Century*. California: Cisco Systems.

De Gier, A. (2015). "Hey there, Little Red Riding Hood. Engels op de basisschool". In: *Naar School*, 2, p. 150-153.

Departement Onderwijs en Vorming (2013). 'Taalregeling: onderwijstaal (taalwetgeving)'. In: *WeTwijfs*. Online raadpleegbaar op: www.ond.vlaanderen.be/wetwijs/thema.aspx?id=188.

EP Nuffic (2016). 'Talenonderwijs'. Online raadpleegbaar op: <https://www.epnuffic.nl/primair-onderwijs/talenonderwijs>.

Europees Parlement (2006). "Key Competencies for Lifelong Learning: A European Reference Framework". In: *Official Journal of the European Union*. Online raadpleegbaar op: <http://eur-lex.europa.eu>.

Graham, S. & M. Herbert (2010). "A meta-analysis of writing instruction for adolescents students". In: *Journal of Educational Psychology*, 99, p. 445-476.

Graham, S., J. Bruch, J. Fitzgerald, L. Friedrich, J. Furgeson, K. Greene, J. Kim, J. Lyskawa, C.B. Olson & C. Smither Wulsin (2016). *Teaching secondary students to write effectively*. Washington DC: National Center for Education, Evaluation and Regional Assistance; Institute of Education Sciences; U.S. Department of Education.
Hoogeveen, M. (2012). *Writing with peer response using genre knowledge*. A classroom intervention study. Enschede: University of Twente.

Huis van het Nederlands Antwerpen (2013). *Overal Taal*. Antwerpen: Huis van het Nederlands Antwerpen/Atlas Antwerpen/Stad Antwerpen.

Imandt, M. & S. Telderman (2016). 'Leraren over de toekomst van het onderwijs. Toetsing van het advies van het Platform Onderwijs2032'. Utrecht: Onderwijscoöperatie.

Kennisnet/SLO (2016). "Nieuw model 21ste-eeuwse vaardigheden". Online raadpleegbaar op: <https://www.kennisnet.nl/artikel/nieuw-model-21e-eeuwse-vaardigheden/>.

Leesmonitor (2016). "Literair lezen en schrijven". Online raadpleegbaar op: <http://www.leesmonitor.nu/literair-lezen-en-schrijven>.

Nederlandse Taalunie (2016a). "Taal en wetgeving". Online raadpleegbaar op: <http://taalunieversum.org/inhoud/taal-en-wetgeving>.

Nederlandse Taalunie (2016b). "Feiten en cijfers. Wat iedereen zou moeten weten over het Nederlands". Online raadpleegbaar op: <http://taalunieversum.org/inhoud/feiten-en-cijfers>.

Nussbaum, M. (2011). *Niet voor de winst. Waarom de democratie de geesteswetenschappen nodig heeft*. Amsterdam: Ambo/Anthos.

OECD (2015a). *Skills for Social Progress: The Power of Social and Emotional Skills*. Paris: OECD Publishing.

OECD (2015b). *Skills Outlook 2015. Youth, Skills and Employability*. Paris: OECD Publishing.

Pauwels, G. (2006). 'Culturele globalisering'. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap: Administratie Planning en Statistiek.

Platform Onderwijs2032 (2016). *Ons Onderwijs 2032. Eindadvies*. Den Haag: Bureau Platform Onderwijs2032.

Punt, L., H. Strating, M. Hajer, R. Scharthen & B. de Vos (2013). 'Werken aan vaktaal bij talen'. Enschede: Platform Taalgericht Vakonderwijs / SLO.

Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren (2015). 'Vaart met taalvaardigheid. Nederlands in het hoger onderwijs'. Den Haag: Nederlandse Taalunie.

Redactie NRC (2016). "Nederlands is saai. Hoe kan het beter?" In: *NRC* (21 januari 2016).

Shanahan, T. (2006). 'Relations among oral language, reading and writing development'. In: C.A. MacArthur, S. Graham & J. Fitzgerald (eds.). *Handbook of writing research*. New York: The Guildford Press, p. 171-183.

Sociaal en Cultureel Planbureau (2016). *De toekomst tegemoet. Leren, werken, zorgen, samenleven en consumeren in het Nederlands van later*. Den Haag: SCP.

Steunpunt Taalwetwijzer (2016). *De Taalwetwijzer. Welke taal wanneer?* Brussel: Vlaamse Overheid.

Van den Branden, K. (2013). "Waarom instructietaal zo moeilijk kan zijn...". In: *Duurzaam Onderwijs*. Online raadpleegbaar op: <https://duurzaamonderwijs.com>.

Van den Branden, K. (2015). *Onderwijs voor de 21ste eeuw. Een boek voor leerkrachten en ouders*. Leuven: Acco.

Van der Velden, S. (2012). *Jongeren, de Nederlandse taal & participatie*. Den Haag: NRJ Het Bureau.

Vansteenkiste, S. (2016). 'Het belang van human skills op de (toekomstige) werkvloer voor jongeren. Resultaten van de survey voor het app-titude project'. Leuven: KU Leuven, Faculty of Business and Economics.

Vlaamse Regering (2015). VRIND 2015. *Vlaamse Regionale Indicatoren*. Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering.

Vlaamse Scholierenkoepel (2016). *Van LerensBelang. Scholierenrapport. Wat 17.000 leerlingen in de nieuwe eindtermen willen*. Brussel: VSK.

Verhaeghe, P. (2012). *Identiteit*. Amsterdam: De Bezige Bij.

Wardhaugh, R. & J.M. Fuller (2014). *An introduction to sociolinguistics (7th edition)*. Sussex: Wiley-Blackwell.

Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2003). 'Waarden, normen en de last van het gedrag'. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Witte, T. (2008). *Het oog van de meester*. Delft: Eburon.

Begeleiding en advies

Het Algemeen Secretariaat van de Taalunie kreeg bij het opstellen van deze visietekst begeleiding en advies van de kerngroep 'Onderwijs Nederlands in de 21ste eeuw' en van de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren.

Kerngroep 'Onderwijs Nederlands in de 21ste eeuw'

- Jan Rijkers, oud-directeur school voor voortgezet onderwijs (voorzitter)
- Marleen Lippens, coördinator taalbeleid, Nederlands en kunstonderwijs, Katholiek Onderwijs Vlaanderen
- Alida Pierards, opleidingshoofd Bachelor in het onderwijs – kleuteronderwijs, Hogeschool PXL, Hasselt
- Jordi Casteleyn, docent Antwerp School of Education - Specifieke lerarenopleiding, Universiteit Antwerpen
- Bart van der Leeuw, leerplanontwikkelaar/vakexpert Nederlands, SLO nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling
- Kris Van den Branden, hoofddocent Faculteit Letteren, KU Leuven
- Paula Bosch, voorzitter Vereniging van Leraren in Levende Talen (sectie Nederlands), NT2-specialist

Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren

- Reinhild Vandekerckhove, hoofddocent Departement Taalkunde, Universiteit Antwerpen (voorzitter)
- Kete Kervezee, voorzitter Commissie Innovatie Zorgberoepen en Opleidingen ZIN/VWS (vicevoorzitter)
- An De Moor, talenbeleidcoördinator Odisee en KU Leuven campus Gent en Brussel; coördinator internationalisering Odisee
- Eric Eljon, commissaris, Commissariaat voor de Media
- Jane Fenoulhet, hoogleraar Department of Dutch, University College London
- Leo Lentz, hoogleraar Tekstontwerp en Communicatie, Universiteit Utrecht
- Frans Meijman, hoofddocent afdeling huisartsgeneeskunde en ouderengeneeskunde, VU medisch centrum Amsterdam
- Marco de Niet, directeur stichting Digitaal Erfgoed Nederland
- Annette Roeters, algemeen directeur Raad voor de Kinderbescherming (Nederland)
- Ronald Soetaert, gewoon hoogleraar vakgroep Onderwijskunde, Universiteit Gent
- Kris Van den Branden, hoofddocent Faculteit Letteren, KU Leuven
- Bart Vandesompele, general manager Scarlet Blue, bvba en gedelegeerd bestuurder Community Gent

(Samenstelling tot 1 januari 2017)

Colofon

Iedereen taalcompetent!

Visie op de rol, de positie en de inhoud van het
onderwijs Nederlands in de 21ste eeuw

©2017 Algemeen Secretariaat Nederlandse Taalunie

Tekst: Steven Vanhooren, Carlijn Pereira & Maryse

Bolhuis

Opmaak: Ellen Haksel

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd
en/of openbaar gemaakt door middel van druk,
fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de
uitgever.

No part of this book may be reproduced in any form, by
print, photocopy, microfilm or any other means without
written permission from the publisher.

Telefoon

+ 31 (0)70 – 346 95 48

E-mail

info@taalunie.org

Bezoekadres

Paleisstraat 19

2514 JA Den Haag

Nederland